1847B, 388; 1848A, 93v.; 1850B, 379,519, vgl. 479. Bij Amsterdam betrof het in 1847 en 1850 de vacatures van respectievelijk A.W. Verweij (05-73; 32) en A.D. Thuyn de Ligny (24-67; 49). De verhoging was waarschijnlijk virtueel, omdat nu de emolumenten waren gekapitaliseerd.

[96] De bedragen waren waarschijnlijk gerelateerd aan de predikantstraktementen, die op dorpen minimaal zo'n *f* 600 (plus pastorie) bedroegen, en in het veel duurdere Amsterdam (waar men zelf een woning moest huren) zo'n *f* 2.300.

[97] *BZ* 1862B, 93, 235, 478, 609; K. Heringa jr (30-04; 57).

[98] *Hand. Syn. Herv. Kerk* 1834, 33v., 44-46, 107v.

[99] Hooijer, *Kerkelijke wetten*, 83-87; de versie van 1860 in *BZ* 1860B, 313-318.

[100] De weduwe ontving in dat 'genadejaar' het traktement van de overleden man.

[101] Hervormd Amsterdam had vanaf 1794 structureel twee proponenten/kandidaten [soms ook: een werkloze p] als hulppredikers in dienst, die tot 1853 tevens optraden als ziekentrooster; J. de Niet, *Ziekentroosters op de pastorale markt 1550-1880*, 75, 109. De verkiezing van de hulppredikers was in Amsterdam een zaak van het ministerie van predikanten; M.J. Aalders, 'De gefrustreerde loopbaan van ds. van Laer Dinckgreve. Nadat hij in 1849 kandidaat was geworden, werkte hij eerst een jaar als hulpprediker in Hollandscheveld, en vervolgens van juni 1854 tot april 1869 in Bakkeveen; pas op 5 mei 1869 werd hij predikant in Hiaure. Dinckgreve had daar trouwens zelf om gevraagd aan de minister: hij wilde niet eerder de overstap maken uit Bakkeveen dan dat hij zeker was van een beroep.[109] Soms was er ook een andere reden waarom een bepaalde kandidaat zeer lang als hulpprediker diende en zelfs geen predikant werd. Dit laatste was bijvoorbeeld het geval bij K.H.B. Haselhoff Roelfzema. Deze in de letteren gepromoveerde alumnus van Groningen vond zijn hoofdbaan in het onderwijs. Meer dan dertig jaar was hij rector van de Latijnse school te Zevenaar; daarnaast was hij daar van 1847 tot zijn dood in 1869 werkzaam als hulpprediker.[110]

Dat men het als voormalig hulpkracht toch ver kon brengen blijkt onder meer uit het feit dat J. Witkop in jaren zestig enkele malen (vice-)president van de algemene synode werd en J.H. Gunning jr. het tot hoogleraar bracht.[111] Er scholen zeer bekwame en doortastende theologen en pastors onder deze groep. Er waren echter ook anderen, die gewoon niet geschikt waren voor het ambt, hoezeer wellicht door vader of familietraditie gewenst. Een voorbeeld daarvan was de ongehuwde L. Fockens H.F.Tz., kleinzoon en naamgenoot van de in Réveilkring zeer geachte Lucas Fockens, die na drie hulppredikerschappen, met daartussendoor nog een leraarsbaan voor oude talen, uiteindelijk het pastorale werk voor gezien moest houden. Hij bleek totaal niet geschikt, vooral niet toen hij tussen 1853 en 1857 bij de ruige bevolking van de Drachtstercompagnie moest werken. Volgens de predikant van Drachten was Fockens ooit totaal 'getroubleerd' geweest en leed hij in 1856 nog steeds aan 'vlagen van verstandsverbijstering'. Als er met het ministerie gecorrespondeerd moest worden, dan werden de brieven – in feite allemaal smeekbeden om geld en steun – geschreven door zijn geleerde predikant-vader.[112] Iets anders deed zich voor bij J. van Allen Jz., een predikantszoon die na zijn proponents in 1844 het jaar daarop kort hulpdiensten in Hollandscheveld verrichtte. Vervolgens diende de wat onbehouwen vrijgezel van juli 1847 tot juli 1858 à raison van *f* 300 de onder de hervormde gemeente van Donkerbroek vallende inwoners van Haule en Haulerwijk. Even-als bij Fockens waren zijn slecht bezochte catechisaties – de twee trokken respectievelijk slechts 25 en 30 leerlingen – al eens gerapporteerd aan de synode – iets dat overigens nooit gebeurd zou zijn als ze gevestigde predikanten waren geweest! De ontknoping van het drama vond echter plaats in 1858, toen Haule en Haulerwijk een eigen, van buiten beroepen predikant kregen. Van Allen wilde niet voor hem wijken. Hij en zijn aanhang beschuldigden de kerke-